

РЕЦЕНЗИЯ

от д-р Пламен Георгиев Бочков
професор в Нов български университет

на материалите, представени за участие в конкурс
за заемане на академичната длъжност „доцент“
в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“

по: област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки
професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата
(Фолклористика – Фолклор и религия)

В конкурса за „доцент“, обявен в Държавен вестник, бр. 98 от 19.11.2024г. и в интернет-страница на Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“ за нуждите на катедра Етнология към Философско-исторически факултет като кандидат участва гл. ас. д-р Борислава Петкова Костова от ПУ „Паисий Хилендарски“

1. Общо представяне на получените материали

Със заповед № 22-432 от 18.02.2025 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определен за член на научното жури на конкурс за заемане на академичната длъжност ‘доцент’ в ПУ „Паисий Хилендарски“ по област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата (Фолклористика – Фолклор и религия), **обявен за нуждите на катедра Етнология към Философско-исторически факултет.**

За участие в обявения конкурс е подал документи единствен кандидат гл. ас. д-р Борислава Петкова Костова от ПУ „Паисий Хилендарски“.

Представеният от кандидата комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Правилника за развитие на академичния състав на ПУ, и включва следните документи:

- Списък на научните публикации;
- Справка за намерените цитирания;
- Справка за научните приноси;
- Биографична справка;
- Справка за съответствие с минималните национални наукометрични изисквания;
- Справка за научноизследователска дейност;

- Справка за учебната работа, както и други изисквани по процедура документи.

Кандидатът гл. ас. д-р Борислава Петкова Костова е приложила общо 25 (двадесет и три) научни труда: три студии, две монографии, 18 (осемнадесет) статии, части от колективни монографии. Приемат се за рецензиране 19 (деветнадесет) научни труда, които са извън дисертацията и се отчитат при крайната оценка. Не се рецензират четири научни труда по дисертацията за научната и образователна степен „доктор“, както и още две публикации, които са в полето на професионално направление „Социология, антропология и науки за културата“, но са извън по-тясно дефинираното пространство на конкурса „Фолклористика-Фолклор и религия“. Разпределението на научните трудове по съответни рубрики, в страната и в чужбина, е както следва: две монографии, 18 статии и доклади в нереферирани издания с научно рецензиране, три студии, две глави от колективни монографии (на английски език).

2. Кратки биографични данни на кандидата

Борислава Костова е завършила специалност „Българска филология и етнология“ в ПУ „Паисий Хилендарски“ през 1998 г. като един от първите випускници по специалността. Като студент участва в теренни експедиции по етнология и фолклористика, чете доклади на научни конференции. Записва редовна докторантура към катедра „Етнология и социология“ (по-късно само „Етнология“) при Философско-историческия факултет през 1999 г. и защитава докторска дисертация на тема „Фолклорните легенди за грехопадението“ през 2011 г. Между 2003 г. и 2010 г. е административен служител във факултета, от 2010 г. е асистент, от 2012 г. е гл. асистент в същата катедра („Етнология“).

3. Обща характеристика на дейността на кандидата

1. По учебната дейност:

Борислава Петкова води основни курсове по фолклор, етнология и науки за културата към катедра „Етнология“ като „Фолклорна култура“, „Митология“, „Етнология на пластичните изкуства“, „Културология“ и др. Преподава и във филиалите на ПУ „Паисий Хилендарски“ в Кърджали и Смолян. Подготвила е петима дипломанти за успешна защита на бакалавърски тези в областта на етнологията и фолклористиката.

Ще подчертая отделно активността на Борислава Петкова като лектор по програма „Еразъм“, защото смятам, че тази активност е част от бъдещето на университетското преподаване и изследвания, и изобщо на университетската свързаност в европейски контекст. Борислава Петкова има петгодишен лекционен опит в университета в Лодз, Полша, и е обуча-

вала осем еразъм студенти от Чехия, Франция, Турция, Германия и Гърция с лекции по български фолклор в Пловдивския университет.

2. Теренни изследвания:

Борислава Петкова редовно ръководи теренните проучвания на студенти от специалността етнология в района на Загражден в Родопите, както и градски изследвания в Пловдив, Асеновград и региона.

3. Участие в проекти

Според представената официална справка Борислава Петкова е участвала в общо осем изследователски проекта, финансирани от фонда за научни изследвания на ПУ „Паисий Хилендарски“, Министерство на културата, Министерство на образованието и науката. Един от проектите е финансиран от Националния фонд „Научни изследвания“, а друг – по програма Хоризонт 2020. Всички проекти са в обхвата на направлението социология, антропология и науки за културата, като поне два от тях са и по теми, свързани с хабилитационния труд чрез проблематиката на религиозните общности в България и тяхното културно наследство.

4. Съдържателен анализ на основните научни, научно-приложни, приложни и методически приноси.

Хабилитационният труд на Борислава Петкова „Дяволът. Опит за реконструкция на фолклорния образ“ съдържа 380 страници, разпределени в две глави и приложение, включващо 102 фолклорни легенди и приказки, публикувани в Сборника за народни умотворения за почти стогодишен период. Трудът е **първо цялостно** изследване на един от най-сложните персонажи на българската фолклорна словесност. Образът на Дявола е поставен в многопластов контекст като Библията, средновековни български апокрифни писмени паметници, богословски трактати, от една страна и фолклорните легенди и приказки, от друга. Борислава Петкова проучва появата на дявола като персонификация на злото от дуалистичните представи (главно у богомилите), през влиянието на византийската апокрифна книжнина и древни митологични концепти, утаени във фолклорните текстове (легенди и приказки, но не само!). В първата глава на труда подробно са проследени и анализирани всички тези влияния, взаимовръзки и възможни наслагвания, за да се оформи познатата фигура на доминантния антагонист Дявола.

И вече във втората глава се реконструира в пълнота фолклорната версия на Дявола като са проучени няколко важни аспекта на идентичността му – физически характеристики, имена, активности, съдружия и противопоставяния. Специално внимание е отделено на четири функции на фолклорния персонаж: дяволът като Божи антагонист, Дяволът като помощник на човека, Дяволът като победител в съперничество с човека и Дяволът като победен в същото съперничество. Съвсем очаквано фолклорните легенди обсъждат космогоничната роля на Дявола (сблъсъкът му с Бога), докато приказките разглеждат отношенията Дявол-човек в една по-всекидневна плоскост. Монографията прави впечатление с изрядната си структура, прецизното цитиране и вглеждането в детайлите на привлечените текстове. Това дава възможност на Борислава Петкова да навлезе в дълбочина на проучвания от нея проблем и да предложи силно аргументирани решения на поставените в началото въпроси.

Всички тези качества на хабилитационния труд, които само бегло посочвам, се забелязват още в първата книга на Борислава Петкова, базирана на докторската ѝ дисертация – „Да направим земя и хора. Разказът за сътворението и грехопадението в българската култура“. В нея Борислава Петкова проследява основните митологични космогонични и антропогонични мотиви през три текстови корпуса – библейският текст за сътворението на света и грехопадението, средновековната апокрифна книжнина и фолклорните легенди.

Книгата за Дявола надгражда постигнатото от монографията за Сътворението и показва израстването на Борислава Петкова като изследовател и автор в полето на, бих казал, класическата фолклористика.

Представените за участие в конкурса студии, статии и доклади допълват картината на присъствието на Борислава Петкова като автор по фолклористика и етнология с утвърдено име и място в колегията. Изданията, където са публикувани нейните трудове, са с авторитет и изисквания, подчертаващи високите качества на поместените материали. Такива са най-вече издателството на БАН „Проф. Марин Дринов“, издателството на ПУ „Паисий Хилендарски“, списанията „Български фолклор“ и „Българска етнология“. Студията „Няколко бележки върху названията на дявола в българския словесен фолклор“ е показателна за пътя на Борислава Петкова към голямата тема за фолклорния образ на дявола, обгледан в неговата цялост. Многобройните варианти на имената му – от библейски произход, от фолклорно-апокрифен произход и евфемистичните названия, са един от подстъпите към тази тема. Друга знакова публикация в този смисъл е статията „Тялото на дявола – видимо и невидимо (по материали от българския словесен фолклор)“, предстояща за публикуване в представителен

сборник на БАН, както и малката статия „Дяволът-калугер в българските фолклорни легенди или за пропускливостта на границите на човешкото пространство“.

Във всяка публикация на Борислава Петкова се открояват няколко неща: сериозна методологическа аргументация; задълбочена работа с текстове (основно фолклорни, но и от българската средновековна литература); библиографска осведоменост и оригиналност на изводите от анализа на текстовете. Това ми дава основание да премина към приносите на кандидата.

Първо, нова територия във фолклористиката, разширяваща границите на научното изследване на българските фолклорни легенди, започнато от Албена Георгиева и други колеги. За първи път подробно и монографично са изследвани основни митологеми, застъпени в българската фолклорна култура, като сътворението на света и в частност мотива за грехопадението, фитоморфните кодове, фолклорната демонология и конкретно фигурата на Дявола.

Второ, привличане на нови изворови материали за анализ. Борислава Петкова ползва както събрани на терен материали по фолклорна словесност, така и публикувани, но слабо известни в научното обращение или изобщо не цитирани досега. Пример за това са приложениите над сто текста от Сборника за народни умотворения, обхващащи стогодишен времеви период, много от които досега не са били предмет на анализ.

Трето, акцент върху интердисциплинарен подход – между медиавистика, етнология и фолклористика. Въпреки че го споменавам на трето място, този принос за мен е от особено значение, тъй като по принцип и фолклористичните, и етнологичните изследвания са интердисциплинарни – изискват лингвистични, исторически, изкуствоведски, музиковедски, социологически, ако щете и социалнопсихологически познания. При Борислава Петкова този подход е все още по-скоро заявен да бъде акцент и се разгръща постепенно, както го показват публикациите ѝ, в хода на израстването ѝ като изследовател. Надявам се за в бъдеще този подход да стане водещ за нея.

Четвърто, изключително самостоятелна работа както на терена, така и с текстовете. Борислава Петкова показва още при работата си по докторската дисертация, че работи напълно самостоятелно, без това да означава, че не се съобразява с мнението и препоръките на своите колеги. Показателно е, че основната част от нейните публикации, както и двете монографии нямат съавторство.

По конкурса Борислава Петкова е приложила справка за забелязани цитирания в близо 15 публикации. Цитиранията са от преди публикуването на последната монография „Дяволът. Опит за реконструкция на фолклорния образ“. Те показват широк диапазон научно лю-

бопитство към нейните текстове от страна на езиковеди, фолклористи, медиависти, работещи в сферата на културата. Естествено цитиранията включват и първата книга на Борислава Петкова „Да направим земя и хора“. Смятам, че цитиранията са достатъчни за целите на курса като обем и говорят убедително за вече изграден авторитет в средите на хуманитаристиката у нас.

5. Критични забележки и препоръки

Препоръчвам разширяване на полето на научните изследвания на Борислава Петкова извън досегашните ѝ занимания главно със словесен фолклор. Имам предвид културно наследство в градска среда, взаимодействията между различни по тип етнически и религиозни общности от региона (Пловдивско), младежки културни политики. В тези направления Борислава Петкова има интереси, наблюдения и по някои от тях и публикации, но ми се струва, че може още по-смело да навлезе и да предложи сериозни проекти, както и, защо не, ново монографично проучване.

6. Лични впечатления

Познавам Борислава Петкова в качеството си на преподавател по етнология и фолклористика още от първите випуски на специалността. Тяхната мотивация да учат по тази нова за българското висше образование дисциплина беше огромно и вдъхновяваше и преподавателите. След завършване на специалността Борислава Петкова стана първият ми докторант в ПУ „Паисий Хилендарски“. Започна да преподава и да води студенти етнологи на експедиции, както и на теренни изследвания в града (Пловдив). Не съм имал никакви затруднения в работата си с нея като научен ръководител, защото тя практически съвсем самостоятелно подготви текста на дисертацията си, като съм оказвал предимно методическа подкрепа и насоченост към специализирана литература. Имаше известно забавяне преди защитата, но това е обичайната ситуация при съвсем младите докторанти.

Умението ѝ да работи в екип и да помага на колегите си я прави уважаван и обичан член на екипа на катедрата. Впечатленията ми са, че работи упорито и целенасочено, за да постигне целите, които си е поставила. Притежава необходимата работна етика и академичен интегритет.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Документите и материалите, представени от гл. ас. д-р Борислава Петкова Костова **отговарят на всички** изисквания(та) на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Кандидатът в конкурса е представил **значителен** брой научни трудове, публикувани след материалите, използвани при защитата на ОНС „доктор“. В работите на кандидата има оригинални научни приноси, които са получили признание, като представителна част от тях са публикувани в списания и научни сборници, издадени от авторитетни академични издателства. Теоретичните му разработки имат практическа приложимост, като част от тях са пряко ориентирани към учебната работа. Научната и преподавателската квалификация на гл. ас. д-р Борислава Петкова Костова **е несъмнена**.

Постигнатите от гл. ас. д-р Борислава Петкова Костова резултати в учебната и научно-изследователската дейност, **напълно** съответстват на минималните национални и допълнителните изисквания на Философско-историческия факултет, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

След запознаване с представените в конкурса материали и научни трудове, анализ на тяхната значимост и съдържатели се в тях научни, научно-приложни и приложни приноси, намирам за основателно да дам своята **положителна** оценка и да препоръчам на Научното жури да изготви доклад-предложение до Факултетния съвет на Философско-историческия факултет за избор на гл. ас. д-р Борислава Петкова Костова на академичната длъжност „доцент“ в ПУ „Паисий Хилендарски“ по: област на висше образование 3. Социални и стопански науки, професионално направление 3.1.Социология, антропология и науки за културата (Фолклористика – Фолклор и религия).

1.04.2025 г.

Рецензент:

проф. д-р Пламен Бочков